
RUDI SUPEK

SOCIOLOŠKI ZNAČAJ AMATERIZMA

Pravi se amaterizam, ta spontana kulturna djelatnost, zove amaterska stoga, jer ne postoji s motivom sticanja sredstava za život, nego je izraz unutrašnje motivacije i potrebe čovjeka da djeluje, da se izražava kulturno-umjetnički, ali da se izražava ne samo zbog unutrašnje potrebe, nego i zbog društvene potrebe; jer ta djelatnost ima dva bitna aspekta da udovolji jednom interesu i jednoj kreativnoj potrebi izražavanja, i s druge strane da je ona izraz spontane manifestacije društvenosti.

Kad se govori o amaterizmu kao takvom treba imati te bitne aspekte u vidu — jedan je sam sadržaj izražavanja, a drugi je sama ljudska komunikacija. Dakle, s jedne strane izražavanje, doživljavanje umjetnosti, a s druge strane problem ljudske zajednice, ljudske komunikacije, nešto što je u vezi i s pojavom demokratizma. Jer, kad raspravljamo o amaterizmu, onda ćemo vidjeti, da se historijski razvio s pojavom moderne demokratizacije. Ja bih rekao da nosi obilježja razvitka ljudske zajednice u novim uvjetima. Otud su one sudbinski povezane sa razvitkom ljudske zajednice i načinom ljudskog života u ljudskoj zajednici uopće.

Historijski gledano amaterizam se javlja kao reakcija prema tradicionalnoj seljačkoj kulturi, vezanoj uz crkvenu kulturu. Jer, uz crkvu su vezane svečanosti, proslave i seoski običaji, koji su bili manje više na religioznoj osnovi, a u svim tim činima glavni je glumac bio samo svećenik.

Zatim se on javlja kao reakcija prema tradicionalnoj cehovskoj kulturi, tu su običaji koji imaju laički karakter, dakle gdje se formiranje društva javlja u sličnoj situaciji koja je tipična

za korporacije i cehove, koji stvaraju ono što zovemo osnovicom za građansku kulturu, laičku kulturu, vezanu uz ambijent, uz grad, ili varošicu, i može se reći da se zapravo ta djelatnost razvija kroz XVIII i do kraja XIX vijeka.

Amaterska djelatnost počela je onda tokom vremena da prodire pomalo i na selo. Selo prihvata umjetničku djelatnost, oblike i sadržaje, koje je zapravo stvorilo građanstvo, koje su stvorila cehovska i različita zanatlijska društva. Ali, istovremeno vidimo da dolazi do diferencijacije kad se pored zanatlijskog društva stvara i radničko društvo, pored društva građanskog, laičkog karaktera, nastaje društvo prosvjetiteljsko-zemljoradničkog karaktera koje nosi običaje sa sela. Prema tome postoji potreba da se kroz amatersku djelatnost pojedinci ili grupe manifestuju ne samo kao nosioci profesionalne djelatnosti, nego upravo kao nosioci kulturne djelatnosti.

Već tada vidimo velike diferencije radničkih korporacija i radničkih sindikata od zanatlijskog cehovskog društva, građanskog društva i organizovanje na klasnoj osnovi.

Možemo reći, kad govorimo o korenima amaterske djelatnosti, da imamo posla s nečim što se zove pučka ili narodna kultura, i to obje — građanskog karaktera. Ona nosi karakter izživljenja nacije, i dalje spojena sa seljačkom tradicionalnom, prenošenjem svojih djelatnosti u sela. Na primer, u seljačkoj stranci u bivšoj Jugoslaviji poznato je da je P. Radić širio ideju amaterizma i djelovao među seljacima kao predstavnik građanstva. Istovremeno radnička klasa i radnički pokret također pokreću kulturne djelatnosti, — razumije se, koriste ih za svoju klasnu, radničku tradiciju, za radničke sadržaje i za radničku klasnu borbu.

Kulturne amaterske djelatnosti razvijale su se s razvojem klasne svijesti i išle od pojedinaca, recitatora, do pučkog teatra (kakav je sada zamislilo Bertold Brecht, kakav traže u tradiciji i koji se želi održati od mnogih teoretičara).

Možemo reći, da taj amaterizam i amaterska tradicija predstavljaju nasušnu potrebu da se čovjek kao član društvene grupe, i jedne društvene organizacije ili formacije, sloja ili klase, afirmira upravo kao član, da manifestira to svoje pripadanje, ta potreba, i te forme izražavanja su, međutim, sa suvremenim razvojem došle u izvjesnu krizu. I, možemo reći, da ta kriza klasne, tradicionalne pučke kulture u osnovi predstavlja izvjesnu krizu amaterizma u savremenom svijetu.

Želio bih da upozorim samo na neke momente koji su uzrok krize amaterizma u suvremenom svijetu, ali koji su, odmah zatim, učinili da amaterizam dolazi na neke nove osnove i da se mora organizirati na nekim novim premisama.

Jedan od razloga krize amaterizma u tradicionalnom obliku koji smo naslijedili od prošlih stoljeća, sa tradicijom društvenih grupa i klasa je pojava stvaranja velikih urbanih gradskih centara, koji su zapravo doveli do izolacije pojedinaca, do povećanog razvijanja zajednica. To se javlja ne samo na selima, nego i u malim gradovima i gradićima, iako se samo ljudi mnogo bolje poznaju, tu su sačuvali onaj odnos lice u lice, svi se manje-više međusobno poznaju, a to već samo stimulira te aktivnosti.

Sledeći je uzrok krize razvoj masovnih komunikacija u suvremenom životu uz istovremeni uticaj i tipa školovanja.

Suvremenim školovanjem, s jedne strane, išlo se više u sticanju specijalističkih znanja. Tako se pomalo došlo do velike specijalizacije škola i sticanja većih stručno-tehničkih znanja. To se odrazilo i u školskim programima — više se išlo prema tehničkom i praktičnom izobražavanju, tako da su amaterske djelatnosti, kao što vidite, potisnute. Kad bi se načinila jedna analiza, koja bi obuhvatila poslednjih pedeset godina videlo bi se kako su one u sistemu odgoja i obrazovanja u opadanju, da su zapostavljene zbog opterećenosti kadrova koji bi to vodili. Nema ljudi koji bi u vanškolskom vremenu mobilizirali omladinu, — na bilo čemu. Njima se to ne radi, a mnogima se čini i besmislenim. Tako je i taj školski sistem sve više dovodi do krize djelatnosti koje su od važnosti za socijalizaciju mladog čovjeka. Tako su se te aktivnosti reducirale i kod nas, i malo je entuzijasta koji su sposobni omladinu povući. Ovi su rijetke iznimke. Za to postoje mnogi razlozi, a jedan je loše ekonomsko stanje kadrova, koji se onda orijentiraju ne na amaterske kulturne djelatnosti, nego na honorarni rad i nastojanje u svoje slobodno vrijeme još nešto zaraditi i tako preživjeti. Po mom mišljenju, suvremeni sistem školovanja je tu djelatnost zanemario i smatram da je to veliki nedostatak.

Uz ove već navedene razloge treba spomenuti i razvoj masovnih komunikacija. Imam u vidu — radio, televiziju i film. Sredstva masovnih komunikacija počinju tu da stvaraju obiteljsku individualnu kulturu, pasivnom primjenom kulture, kulturnog doživljaja. Ova kultura masovnih komunikacija i medija koja se stvara, ona faktično ima za posledicu — da je čovjek pasiviziran dok je nužan i koristan izraz uvijek

aktivan. Kao što dijete ne može ostati mirno na mjestu, mora skakati, vikati, tako i čovjek ima potrebu da svoje doživljaje, emocije, na aktivni način izražava. Međutim, suvremena kultura uči čovjeka da prima doživljaje i senzacije i da pri tom ostaje pasivan, bezličan.

Moderne analize pokazuju bum aktivnih formi izražavanja. U zapadnim i najciviliziranijim zemljama, koje su na vrlo visokom kulturnom nivou, gde su veoma razvijena sredstva masovnih komunikacija i gde ljudi imaju više slobodnog vremena, sve više dolazi do oživljavanja aktivnih formi umjetničkog i kulturnog djelovanja. Iako radio i televizija i film predstavljaju izvjesnu opasnost, iako uvjetuju stvaranje posebnih oblika kulturnog doživljavanja, ta opasnost se ipak može prevladati i prevladava se kada za to postoje povoljni uvjeti.

Još jedan momenat koji bih naglasio jeste izvjesno sve veće individualiziranje, — što podjednako važi za kapitalističke i socijalističke zemlje. Individualizam je pojam suvremene kulture, čovjek živi u užem krugu, nema potrebe da se izražava kolektivno. Mi to vidimo čak prema tradicijama nekih naroda. Neki narodi npr. imaju potrebu da pjevaju u koru, ne samo da pjevaju u koru, nego da pjevaju i više glasno; imate narode koji pjevaju i sviraju — zborno. To su Španci, i Slaveni, i uopće neke nacije koje imaju potrebu da se spontano, kolektivno izraze.

Francuzi istupaju individualno sa pjesmom i zabava se sastoji u jednom, rekao bih, predstavničkom komuniciranju, svi se tu mogu obredati, pa i tako dolazi do kolektivnog zadovoljstva, — ali je to individualni način. Taj individualni način se širi, pogotovo se širi sa kultom zvijezda, sa kultom starova. Dolazi do profesionalizacije i onda ljudi stiču pomalo osećaj manje vrijednosti, nespretnosti, nesigurnosti, i nemaju onaj spontani odnos prema izražavanju kao što ga imaju nacije koje su kolektivni način sačuvali, — a što je nesumnjivo važno kao faktor stimulacije, kao način ponašanja. Neobično važno, jer u suprotnom dovodi do čitavog niza posledica i problema, o kojima sada neću govoriti, ali što se odražava negativno na spontanost čovjeka i forme njegovog doživljavanja. To može da dovede i do mističnih, do tjeskobe, do religioznosti itd.

Radi se o tome što u amaterizmu prevladava jedna spontana forma izražavanja, — to mi se čini da je bitno, — koja pretpostavlja spontanost društvenih komunikacija, koja znači oslobađanje karaktera čovjeka, znači prema tome lakoću, da čovjek prelazi iz jednog izraza u drugi, koji nije specijaliziran. Vidjet ćemo da se

suvremeni amaterizam razvija u smislu specijalizacije kulturnoumjetničkog izražavanja, ali u osnovi on to ne bi smio biti, i u osnovi je čovjeka taj sinkretički karakter izražavanja. Trebalo bi da čovjek ima istu lakoću da se izrazi riječima, tonom, pokretom, gestom.

I, upravo ta spontanost izražavanja je povod njegovog lakšeg uključivanja u samu društvenu zajednicu. Kod nas, na primjer, Mediteranci su spontaniji u izražavanju nego kontinentalci sa svojim patrijarhalnim oblicima odgoja, opterećeni krutošću i bez spontanosti.

Ta spontanost je karakteristična osnovica, koja je po mom mišljenju važna za sve amaterske djelatnosti; ona je dio izvjesne kulture i psihologije te kulture. Ima nacija koje su sačuvala, što se kaže, društvenu igru, gdje svi zajedno pjevaju, muziciraju, zabavljaju se. Ili uzmete neke evropske nacije na Kontinentu u usporedbi sa latinsko-američkim nacijama: ove prve sjede oko stola i tu neće doći do zajedničke pjesme, a drugdje svi zajedno pjevaju. Znači, postoji izvjesno laičko ljudsko komuniciranje koje je onda osnovica amaterske djelatnosti, i gdje je to jače, tamo vidimo da su amaterske djelatnosti razvijenije. Tako je to npr. u Čehoslovačkoj, u Njemačkoj, a mnogo je manje razvijeno u Francuskoj, i Italiji — koja bi po temperamentu tendirala ka toj spontanosti, ali je došlo do deformiranja i individualiziranja. Taj karakter, ta psihološka potreba koja tendira prema jednoj spontanosti, da se čovjek na taj način izražava, to je izraz jedne potrebe da čovjek doista bude društven, da se identificira s nekim i zajednički izrazi; rekao bih, da tu ima jedan ekstatički karakter.

Maksim Gorki kaže na jednom mjestu u svojim bilješkama da ga je najviše fascinirala ljubav i korsko pjevanje, da su to dvije stvari koje su ga najviše fascinirale i da je nevjerovatni doživljaj da mužici koji su se prostački zabavljali po terevenkama, kad pjevaju u koru da se prosto produhovljavaju, da se od divljaka pretvaraju u produhovljena bića, znači rađa se nešto čime postaje on drugi čovjek, rađa se nešto ekstatičnog karaktera.

Čovjek iz uobičajenih uvjeta života izlazi i dolazi u neko više stanje. Te ekstatičke forme za jednog seljaka imaju jedan naročiti duhovni sadržaj. Za drugog čovjeka ne moraju imati, ali mogu da budu isključivi izraz jedne duboke potrebe za zajedničkim, kolektivnim izrazom.

Ako ne želimo, odnosno ako ne znamo stvoriti potrebe i zadovoljenje potreba na kulturnim mjestima, na kulturnom planu, onda će nam

se, na drugom planu nametnuti drogiziranost, religioznost, mistika, terevenke, alkoholizam, tučnjava itd. Dakle, ako smo znali tu potrebu čovjeka na neki način kanalizirati, identificirati s jednim kolektivnim doživljajem, spontanim kolektivnim doživljajem, ako smo taj interes znali podstaći, ako smo stvorili jednu formu koja ima istovremeno kulturni oblik i koja zadovoljava neobično duboku potrebu čovjeka, onda ćemo ono drugo izbjeći. To se vidi i po tome što danas u Americi već krše granice između publike i zabavljača, aktera. Amaterizam nužno, to je slučaj u Britaniji, pučki teatar lomi granice između pasivnog i aktivnog, dolazi do društvenog karaktera izražavanja, do brisanja granica između izvođača i slušaoca, do kršenja svih barijera i granica između njih. Tendencija je ka ekstatičkom karakteru doživljavanja i ono je potpuno kad se uspjelo stvoriti jedinstveno doživljavanje, ideal je da su svi u njemu aktivni, — to je jedan opći ples, jedna opća igra, jedna opća pjesma, gdje se onda čovjek na neki način masovno manifestira.

Ali, kao što sam već spomenuo, neke crte amaterskog izražavanja danas su u izvjesnoj krizi — zbog karaktera suvremenog društva, modernizacije itd. Tu se postavlja pitanje na koji način danas probleme tog amaterskog izražavanja riješiti? Htio bih samo da navedem nekoliko momenata.

Meni se u prvom redu čini da se amaterski rad, da se amaterske djelatnosti moraju prilagoditi uvjetima društvenog života, a to znači da će nužno imati više različitih oblika, organizacijskih oblika tog djelovanja, kao što će imati i različite sadržaje.

Mislim da će to ići od formi koje mogu biti jako masovne do formi koje su čisto individualne. Dakle, tu postoji jedan veliki raspon.

S druge strane, on će kod takve sve veće razvijenosti suvremenog društva imati i s obzirom na sadržaj izvjesne raznolikosti, što ide do krajnje specijalizacije, od toga da se svi jednom aktivnošću bave, pa do izvjesnih formi koje imaju globalni karakter, do muzike, plesa, kad raznorodne tendencije dovode do jednog sinteziranja. Dakle, to izražavanje treba da je očito uslovljeno uvjetima, i prema prilikama će se razvijati i jedno i drugo.

Što se tiče sadržaja, postavlja se i pitanje — kakav sadržaj? Nema sumnje da u uvjetima razvoja naše kulture i kulturnih sadržaja da mi kad govorimo o tome treba da imamo u vidu i historijske početke, tradicionalnu seljačku kulturu, građansku kulturu, laičkog karaktera. Svi

su se ti oblici faktički održali, od seljačkih običaja i tih oblika do sadržaja u pjesmama, itd. Razvija se danas jedan novi moderni folklor. Moderni jazz u velikoj mjeri tendira modernom folkloru. Takozvani VIS-ovi su samo jedna ekspresija koja pokazuje da je danas tendencija, da se time nadoknade folklorne grupe, jer su one — statistički tako izlazi — u opadanju, a vokalni sastavi su: u porastu. To je jedno. Drugo, nema sumnje, da će se sadržaj i tradicionalni oblici u amaterizmu sačuvati. Jer, pored toga što postoji nešto što se zove moderno, modernizam i snobizam, suvremeno čovječanstvo pokazuje izrazitu tendenciju da se vraća historijskim oblicima doživljavanja. Ono se vraća historijskim oblicima doživljavanja zbog više motiva i zbog potrebe nekog historijskog kontinuiteta i traženja historijskog porijekla, a naročito zato što živi u kulturi koja postaje sve univerzalnija i na svjetskom planu. Ljudi vide da kod nas masu toga propada, a preko radio-televizije prenosimo izraze drugih naroda, drugih kultura. To je jedna pojava, ta univerzalizacija kulturnih sadržaja, proširenjem komunikacija, što ne znači uništavanje starih oblika nego njihovo širenje u novim medijima, susretima raznih kultura, čuvanju raznolikosti, u susretima sela i gradova, u znatizelji suvremenog čovjeka, koji živi ne pod vlastitim crkvenim tornjem kampa-nilizmu, već pod putanjom umjetnih satelita i želi da se nađe na raznim geografskim sredinama, da vidi tuđi izraz i manifestira svoj vlastiti. Prema tome, ta univerzalnost, to je jedan motiv.

Drugi razlog je možda i važniji, a to je da živimo u vrijeme koje je pomalo histerično, i da se susrećemo s historijskim izrazima, imamo osjećaj da se vrijeme zaustavilo, da smo nekako ispali iz našeg vremena, ispali izvan sebe. I, čovjek se onda vraća nekim historijskim izvorima. Ne zbog njihovog sadržaja i funkcije. U suvremenom društvu funkcija i sadržaj nemaju svoj raniji smisao.

To nije nikakva naročita nostalgija za vraćanjem na staro, bivše stanje, nego je prosto osjećaj da nešto doživljavamo sada, gdje će se vrijeme zaustaviti, da to nije naše vrijeme i tako imamo izvjesni osjećaj rasterećenosti. I, ta potreba za izvjesnim rasterećenjem, to također ljude vraća na neke tradicionalne oblike, tako da mi vidimo danas da općenito u svijetu za amaterizmom postoji jedna potreba i da dolazi do oživljavanja starih oblika kao što su folklorni oblici, naročito.

Jedan drugi momenat koji je u vezi s potrebom da se ožive te amaterske djelatnosti je ona sociološka pojava o kojoj mnogo govorimo. To je pojava slobodnog vremena. Kad kažem slobodno

vrijeme, onda tu ne mislim na to da ljudi imaju više vremena, jer se radno vrijeme smanjilo, pa ne koriste sve da bi bili aktivni, da svaki dan imaju nešto vremena za kulturne neke aktivnosti, nego mislim o tome i na to da je slobodno vrijeme donijelo potrebu, stvorilo potrebu za nekim aktivnostima koje su upravo reakcija na radno vrijeme i na radne aktivnosti. Naime, radne aktivnosti su postale toliko mehanizirane, stereotipne, rutinske, pomalo zastupljujuće, da se rađa jedna potreba za nečim što će biti kompenzacija tih djelatnosti gdje bi se čovjek osjećao kao ličnost potpuniji. Što Amerikanci zovu hobby to je ono što vidimo kao rehabilitaciju zanatlijskih djelatnosti. To je ona djelatnost gdje čovjek nešto sam stvara, zainteresiran je da sam izvodi i ima užitak kod toga. A, to može biti i kulturna djelatnost i oblikovana djelatnost.

Neobično se širi likovna djelatnost i te likovne djelatnosti koje se šire predstavljaju na neki način izraz rehabilitacije zanatlijske djelatnosti u suvremenom društvu. Suvremena industrija stvara nove ambijente koji pružaju više kulturnih i estetskih vrijednosti, gdje svaki čovjek nema ambiciju da spava na nekom krevetu nego da stvori ambijent koji bi bio individualno prožet njegovom maštovitošću. Kad likovna djelatnost ulazi u industrijski dizajn i stvara ambijente, to predstavlja danas jednu pogodnu osnovicu za razvoj amaterske djelatnosti.

Drugi moment koji je u vezi sa organizacijom tih aktivnosti je na planu opće-društvenih manifestacija. Činjenica je, što se vidi iz statističkih podataka, da ima dosta različitih smotri. pogotovu u posljednje vrijeme.

Ali, rekao bih da nije problem masovnih manifestacija kroz ovakve djelatnosti samo u tome da se nekoliko društava sastane na jednom mjestu, nego da se stvori pogodna atmosfera u društvenoj sredini da to sudjelovanje bude što šire, da ih što više učestvuje. To donekle ide s folklornim smotrama, ali za većinu takvih manifestacija masovna osnovica ne postoji.

Kod nas je uopće propaganda tih aktivnosti nedostatna. Budući da se ove manifestacije ne smatraju bitnim, to se niti naša štampa niti oni zaduženi za propagandu tih stvari dovoljno za to ne interesuju i ne posvećuju tome uopće naročitu pažnju, tako da nemamo stvorenu ni potrebnu atmosferu, niti imamo potrebne aktivnosti koje bi propagirale i stvarale određeno raspoloženje. Ovome pitanju ni sredstva javnih komunikacija, radio, televizija i štampa, ne posvećuju dovoljno pažnje. Znamo da se ljudi sami probijaju.

Osnovno je još i to da smo ušli u privatizaciju, u malograđansku kulturu po stilu života i da bi tu privatizaciju trebalo kršiti, i to s izvjesnim programima i s izvjesnim shvaćanjima tih programa. Ako nema koordinacije, onda socijalističko društvo ne može dobiti potrebnu angažiranost ljudi i ne razlikuje se od kapitalističkog društva. Mi tu neke amaterske oblike moramo razvijati ako želimo imati socijalističku zajednicu. Htio bih spomenuti da su sindikati kod nas potpuno zanemarili te kulturne djelatnosti, jedino je ostalo profesionalno osposobljavanje radnika na radnom mjestu. Pa, često se na žalost ne zna da osposobljavanje na radnom mjestu ne ide samo kroz profesionalno osposobljavanje nego i kroz osposobljavanje za normalni život u društvenoj zajednici i da to osposobljavanje ima neposredne veze sa produktivnošću i sa uklanjanjem nekih društvenih problema.

Na osnovu naučnih istraživanja koja su vršena u Engleskoj utvrđeno je da radnici koji imaju normalni društveni život, uključujući amaterske i društvene djelatnosti, koji mogu da izraze svoje psihičke i fizičke potrebe, da ti radnici imaju mnogo manje nesreća na radu, da rade s mnogo više sigurnosti, smirenosti i da na taj način zajednici uštedeju milijune i milijarde.

Prema tome, izvjesne kulturne forme djelatnosti su bitni faktor produktivnosti rada. A ako ih smatramo luksuzom u suvremenoj strukturi i ako smatramo da je važno samo osposobljavanje za rad na radnom mjestu, a ne shvaćamo potrebu jednog i drugog kod čovjeka, onda će se to odraziti i mora se odraziti na način kao što sam rekao, jer ljudi neće moći da zadovolje svoje ljudske potrebe.

